

Ryszard Domański

1928–2021

Ryszard Domański urodził się 17 stycznia 1928 roku na Kielecczyźnie. W 1947 roku w Skarżysku-Kamiennej ukończył szkołę średnią. W 1952 roku uzyskał dyplom magistra ekonomii w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie, a w 1958 roku stopień doktora nauk ekonomicznych w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Krakowie. Stopień doktora habilitowanego nauk geograficznych nadała mu w roku 1963 Rada Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 1969 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego w zakresie nauk ekonomicznych, a następnie, po istotnym powiększeniu dorobku naukowego, w 1974 roku Rada Państwa nadała mu tytuł naukowy profesora zwyczajnego w zakresie nauk geograficznych.

Całe życie zawodowe Profesor Ryszard Domański związał z Uniwersytetem Ekonomicznym w Poznaniu. Na naszej Uczelni pracował od 1956 roku, początkowo w Katedrze Geografii Ekonomicznej, która została przekształcona w Zakład Geografii Ekonomicznej, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Katedrę Ekonomiki Przestrzennej i Środowiskowej. Jednostkami tymi kierował do 2012 roku, a pracę na Uczelni kontynuował do roku 2015.

Profesor przechodził przez wszystkie szczeble kariery zawodowej. Funkcje organizacyjne, które pełnił – prodziekana, dziekana, rektora, a także kierownika katedry i dyrektora instytutu, miały duże znaczenie dla działania Uczelni. Najważniejsza była funkcja rektora pełniona przez Ryszarda Domańskiego w latach 1969–1979*. Wtedy właśnie Profesor inicjował wiele przedsięwzięć, których realizacja przyczyniła się do rozwoju Uczelni. Kadra naukowa i inżynierijno-techniczna została podwojona, utworzono nowe instytuty, w tym Instytut Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych oraz Instytut Organizacji i Zarządzania, powstał Ośrodek Przetwarzania Informacji, rozwinęły się wyższe typy studiów, studia podyplomowe i studia doktoranckie. Uczelnia rozszerzyła znacznie kontakty naukowe z zagranicą. Profesor podejmował wielorakie wysiłki zmierzające do podniesienia poziomu naukowych aspiracji pracowników, jako-

* O okresie pełnienia funkcji opowiedział w 2018 roku w wywiadzie z cyklu „Rozmowy z Rektorami”. https://www.youtube.com/watch?v=B5NT8_PqEOk&t=19s

ści prac badawczych przy respektowaniu kanonów i akademickiego stylu prowadzenia badań. W okresie sprawowania przez niego funkcji rektora wzrósł prestiż naszej Uczelni nie tylko w środowisku poznańskim i w Polsce, ale także za granicą. Sprzyjało to uzyskaniu akceptacji dla projektu budowy nowego gmachu Uczelni, charakterystycznego w krajobrazie Poznania – okazałego gmachu Collegium Altum. W budynku znalazło się miejsce dla najnowocześniejszej wówczas w Europie Wschodniej biblioteki akademickiej. Projekt został wprowadzony do planu inwestycyjnego już w 1976 roku. Po wielu perypetiach wymagających nadzwyczajnych starań kolejnych zespołów kierowniczych Uczelni budowę ukończono dopiero w 1992 roku.

W latach 1972–1975 Profesor Ryszard Domański przewodniczył Kolegium Rektorów Szkół Wyższych Miasta Poznania, a w latach 1978–1996 był wiceprezesem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W uznaniu wybitnych osiągnięć naukowych i zaangażowania w rozwój Uczelni Akademia Ekonomiczna w Poznaniu nadała w 1998 roku Profesorowi Ryszardowi Domańskiemu zaszczytny tytuł doktora *honoris causa*. Z tej okazji odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa, w której uczestniczyło wielu wybitnych światowych naukowców zajmujących się ekonomią przestrzenną i środowiskową.

W roku 1986 Profesor Ryszard Domański został członkiem korespondentem, a w 2002 roku członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. Jego praca w PAN koncentrowała się głównie w Komitecie Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, którego był przewodniczącym w latach 1990–1998, a w roku 2008 otrzymał tytuł honorowego przewodniczącego. Jego działalność organizatorska i naukowa w Komitecie była i jest bardzo wysoko ceniona i często wspominana*.

Profesor – pełniąc na Uczelni ważne funkcje kierownicze, które niewątpliwie zajmowały wiele czasu i wymagały ogromnego wysiłku – był przede wszystkim naukowcem. Jego pasję, żeby nie powiedzieć cel życia, stanowiła praca naukowa. W długoletniej karierze opublikował około 500 pozycji, w tym 25 książek wysoko cenionych w środowisku ekonomistów przestrzennych, regionalistów i geografów, a obecnie wśród przedstawicieli dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Scharakteryzowanie dorobku naukowego Profesora jest trudne ze względu nie tylko na rozległość podejmowanej tematyki i liczbę publikacji, ale także na skomplikowanie treści, często hermetyczny język i zaawansowane ilościowe metody badawcze. Warto zwrócić uwagę choćby na niektóre osiągnięcia i tematy.

Początkowo Profesor prowadził badania na temat lokalizacji działalności gospodarczej oraz przestrzennej struktury systemów gospodarczych, najpierw transportowych,

* Znaczenie współpracy Profesora Ryszarda Domańskiego z KPZK PAN opisano w pracy *Nowa gospodarka przestrzenna. Monografia dedykowana pamięci Profesora Ryszarda Domańskiego*, KPZK PAN, Warszawa 2024, Studia. Cykl Monografii, t. 22/214. <https://publikacje.pan.pl/chapter/138316/nowa-gospodarka-przestrzenna-monografia-dedykowana-pamieci-profesora-ryszarda-domanskiego-br>

a następnie bardziej złożonych, wielosektorowych systemów gospodarki i osadnictwa. Głównym osiągnięciem w tym zakresie było skonstruowanie nowego modelu sieci transportowych, tzw. modelu anizotropowego (*Zespoły sieci komunikacyjnych*, PWN, Warszawa, 1963; z inicjatywy Stowarzyszenia Gospodarki Przestrzennej w serii *Spatial Economy Classics* zostało opublikowane tłumaczenie: *Complexes of transport networks*, Bogucki WN, Poznań 2021). Równie ważne dla rozwoju ekonomii przestrzennej w początkowym okresie działalności Profesora było usystematyzowanie wiedzy o procesach rozwoju systemów osadniczych (*Naczelne twierdzenie teorii rozwoju systemu osadniczego*, „Przegląd Geograficzny” 1980). Powyższe teksty stały się punktem wyjścia badań w wielu ośrodkach naukowych w Polsce i zapoczątkowały nurt dalszych prac Profesora koncentrujących się na koncepcjach teoretycznych wyjaśniających specyfikę rozwoju społeczno-gospodarczego w przestrzeni. Były też podstawą tworzenia nowego paradygmatu geografii ekonomicznej, a później gospodarki przestrzennej.

Inspiracją dla kolejnych badań były idee nieliniowych systemów dynamicznych, początkowo w odniesieniu do systemów osadniczych, a następnie dyfuzji innowacji, regionalnych konsekwencji zmian technologicznych, teorii katastrof, teorii przestrzennej samoorganizacji, stabilności i złożoności w systemach samoorganizujących się, teorii struktur dyssypatywnych, synergetyki w badaniach rozwoju miasta, rozwoju ekologicznie podtrzymywalnego, przestrzennej organizacji procesu przejścia od scentralizowanego do rynkowego systemu gospodarczego (*Przestrzenna transformacja gospodarki*, WN PWN, Warszawa 1997).

Profesor Domański kontynuował badania nad wzbogaceniem i rozwinięciem podstaw teoretycznych ekonomii przestrzennej (*Ewolucyjna gospodarka przestrzenna*, Wydawnictwo UEP, Poznań 2012; *Gospodarka przestrzenna. Koncepcje teoretyczne*, Wydawnictwo UEP, Poznań 2018). Do ważnych efektów tego etapu badań należą między innymi zaproponowanie kodu rozwojowego regionalnego systemu gospodarki polskiej i wskazanie zasad oraz możliwości jego wykorzystywania w prognozowaniu strategicznych kierunków rozwoju kraju i regionów. Prace Profesora potwierdziły jego nieprzeciętną znajomość literatury przedmiotu oraz zdolność łączenia wielu pozornie odległych od siebie faktów, informacji czy zdarzeń, a przede wszystkim umiejętność formułowania wniosków wzbogacających wcześniejsze koncepcje teoretyczne.

Profesor Ryszard Domański miał i ma nadal ugruntowaną pozycję w międzynarodowym środowisku regionalistów. Duża część jego publikacji została wydana w języku angielskim (jedna także w języku rosyjskim), co ułatwiało ich recepcję poza Polską. W latach 1981–1982 był przewodniczącym Regional Science Association International, w latach 1979–1987 członkiem prezydium World Academy of Art and Science, w latach 1996–2000 członkiem rzeczywistym Komisji ds. Modelowania Systemów w International Geographical Union, a od 2001 roku honorowym profesorem Albert Schweitzer International University. W czasie długoletniej praktyki badawczej był wizytującym wykładowcą i badaczem w wielu ośrodkach naukowych (między innymi

University of Pennsylvania, University of Washington, University of Toronto, International Institute of Applied Systems Analysis w Laxenburgu). Wchodził również w skład rad naukowych najbardziej znaczących czasopism dyscypliny ekonomia przestrzenna („Annals of Regional Science”, „Regional Science and Urban Economics” oraz „European Spatial Research and Policy”).

W badaniach Profesor Ryszard Domański koncentrował się na najważniejszych problemach gospodarki przestrzennej, a jego konsekwencja pozwalała uzyskiwać pogłębione wyniki o szerokim zakresie stosowalności. Odgrywał ważną rolę we współpracy naukowej z instytucjami samorządowymi i rządowymi. Był członkiem Rady Strategii Rozwoju Poznania, w 2001 roku przewodniczącym Rady Polityki Regionalnej Państwa, a wcześniej, w latach 1992–1994, ekspertem Sejmu RP ds. opracowania ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym, później także ekspertem Urzędu Rady Ministrów ds. reformy terytorialnej organizacji państwa oraz przewodniczącym zespołu naukowego przygotowującego stanowisko Polski na konferencję ONZ w sprawie osiedli ludzkich HABITAT II. Jego zaangażowanie eksperckie było wysoko cenione przez władze miasta Poznania i województwa wielkopolskiego, w tym szczególnie Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu.

Nie można pominąć znaczenia działalności Profesora dla nauczania i promocji młodych kadr naukowych. Dla podstawowej dydaktyki akademickiej, ale przede wszystkim dla osób przygotowujących prace awansowe w zakresie nauk ekonomicznych bądź geograficznych duże znaczenie miały kolejne jego książki. Wiele z nich traktowano jako podręczniki czy też literaturę obowiązkową przedmiotu. W całej karierze pod kierunkiem Profesora dyplom magistra ekonomii uzyskało około 350 osób. Ważniejsze jednak jest podkreślenie, że w tym samym czasie wypromował 19 doktorów, z których wielu uzyskało potem tytuł profesora zwyczajnego. Jeszcze większe znaczenie dla rozwoju młodych kadr miało jego zaangażowanie w przygotowywanie opinii czy recenzji wniosków habilitacyjnych bądź profesorskich. Trudno znaleźć w Polsce osoby prowadzące działalność badawczą w dziedzinie gospodarki przestrzennej lub regionalistyki, które nie cytowałyby prac Profesora, lub badaczy, w wypadku których Profesor nie byłby obecny na którymś z etapów ich karier naukowych. Pozytywna recenzja Ryszarda Domańskiego była traktowana przez kandydatów do stopnia lub tytułu naukowego jako zaszczyt.

Z inicjatywy Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN w 2002 roku Profesor Domański został odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Był także wyróżniony Medalem Złotym za Długoletnią Służbę, Medalem Komisji Edukacji Narodowej i wielokrotnie nagrodami ministra szkolnictwa wyższego i Polskiej Akademii Nauk. Bardzo cenił przyznaną mu statuetkę Złotego Hipolita wraz z – w pełni zasłużonym – tytułem Wybitnej Osobistości Pracy Organicznej.

Dla współpracowników Ryszard Domański był niekwestionowanym autorytetem naukowym, a jednocześnie wyjątkowo wymagającym szefem. Na miano współpracow-

nika Profesora w Katedrze trzeba było sobie zasłużyć bardzo dużym zaangażowaniem we własny rozwój naukowy i wiedzą w stopniu umożliwiającym podjęcie z nim dyskusji, co wcale nie było łatwe. Problemy pojawiały się już przy stawianiu pytań naukowych, czyli jednego z najtrudniejszych etapów działalności badawczej. Doniosły dorobek naukowy Profesora wymagał doskonale zorganizowanej pracy własnej oraz zespołu osób, które wykonywały szczegółowo określone zadania. Przynajmniej do początku lat 90., w okresie sprawowania funkcji rektora Uczelni i funkcjonowania Instytutu Gospodarki Przestrzennej (który działał w latach 1977–1991), Ryszard Domański był bardzo skoncentrowany na pracy organizacyjnej, nawiązywaniu kontaktów międzynarodowych i prowadzeniu intensywnych badań. W Katedrze Ekonomiki Przestrzennej i Środowiskowej wszyscy wiedzieliśmy, że jeżeli Profesor nie pisze kolejnej publikacji albo nie czyta ciekawego tekstu naukowego, to „uruchamia procesy myślowe”. Zawsze też nam to zalecał. Uważał, że 14 dni urlopu w okresie wakacji to wystarczająco długi czas na wypoczynek, a ponieważ nie mamy wtedy obowiązków dydaktycznych, to powinniśmy przygotowywać publikacje i rozwijać się naukowo. W wymaganiach i postępowaniach był czasami nieubłagany. Pewnego dnia w maju 2010 roku spotkałam Profesora Domańskiego przed wejściem do Collegium Altum, gdzie na 14. piętrze mieściła się nasza Katedra. Profesor spokojnie spacerował z teczką. Na moje pytanie, czy coś się nie stało i czy nie potrzebuje pomocy, odpowiedział, że wykorzystuje szczylinę czasową przed zebraniem naukowym Katedry. Od połowy lat 90. wzmacniały się relacje ówczesnych i byłych pracowników Katedry z Profesorem. Organizowaliśmy spotkania towarzyskie z okazji kolejnych urodzin bądź imienin Profesora, Wigilii i po osiągnięciu kolejnych stopni i tytułów naukowych pracowników. Zdarzało się jednak, że w kularach – między gabinetem Profesora a salką seminaryjną Katedry – Profesor szepnął do mnie: „Chciałbym wyjść najdalej za godzinę”. Chciał jak najszybciej zająć się problemami naukowymi, nie tracąc czasu na lżejsze pogawędki. Czasami spotykaliśmy się w ulubionych restauracjach Pod Pretekstem bądź Ptasie Radio. Spotkania towarzyskie pracowników z Profesorem stały się częstsze po jego przejściu w 2013 roku na emeryturę. Bywaliśmy też zapraszani na kawę i wyjątkowo dobre ciastka do jego domu przy ul. Szafirowej. Profesor chlubił się osiągnięciami córek i wnuków, a także martwił o przyszłość pracowników swojej byłej Katedry.

Doktor Andrzej Byrt, ówczesny prezes Międzynarodowych Targów Poznańskich, wzorując się na pismach Marka Aureliusza, z okazji 85. urodzin Profesora Ryszarda Domańskiego zidentyfikował jego następujące cechy: 1) myślenie i wypowiedanie się logiczne oraz precyzyjne; 2) zdecydowana obrona wartości i poglądów; 3) nastawienie na mierzenie się ze standardami świata*. Z tą opinią jako doktorantka i wieloletnia współpracowniczka Profesora całkowicie się zgadzam.

* A. Byrt, *O dwóch takich, których inni mogli mi pozazdrościć...*, w: *Profesor Ryszard Domański, Profesor Bohdan Gruchman, Jubileusz 85-lecia Urodzin*, UEP, Poznań 2013, s. 73–75.

Profesor Jan Łoboda, pracownik Uniwersytetu Wrocławskiego, doktorant Profesora Domańskiego, tak się o nim wypowiadał: „Jubilat tylko pozornie wydaje się chłodny i zdystansowany do otoczenia. W moim odczuciu jest osobą serdeczną, obdarzoną dużym wyczuciem chwili i otoczenia. Zawsze ma świetnie przygotowane referaty, głosy w dyskusji, jak również teksty swoich opracowań. Posiada przy tym duże predyspozycje dyplomatyczne i ogromną kulturę osobistą. Jest jednym z nielicznych, przed rozmową z którym zawsze starałem się być przygotowany, starałem się przewidzieć treść rozmowy oraz jej przebieg. Z obcowania z Jubilatem oraz jego pracami dużo się nauczyłem i wiele Profesorowi zawdzięczam”^{**}.

Profesor Ryszard Domański zmarł 24 sierpnia 2021 roku. Zgodnie z maksymą Leonarda da Vinci „nauka nigdy nie wyczerpuje umysłu” jeszcze kilka miesięcy przed końcem twórczego i pracowitego życia Profesor intensywnie pracował nad kolejnym dziełem. Został pochowany w rodzinnym grobie, obok żony Ireny, na zabytkowym Cmentarzu Jeżyckim.

Wanda M. Gaczek

^{*} J. Łoboda, *O profesorze Ryszardzie Domańskim zdań kilka*, tamże, s. 85–86.